

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ В ПРАКТИКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ORGANIZATIONAL-LEGAL BASIS OF IMPLEMENTATION OF DUAL SYSTEM OF TRAINING IN THE PRACTICE OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Стаття присвячена аналізу нормативно-правових актів з погляду їх відповідності запровадженню дуальної системи навчання до практики закладів вищої освіти України. У межах статті визначається спектр проблем, які пов'язані не лише з високим ступенем інертності професійних освітніх організацій у сфері запровадження нових виробничих та освітніх технологій, а і з активними змінами соціально-економічної політики країни. Доводиться необхідність покращення якості освіти, розвитку академічної мобільності, підвищення конкурентоспроможності випускників українських вузів, рівноправного партнерства останніх з роботодавцями та здобувачами освіти. Акцентується увага на дуальній освіті як інфраструктурній регіональній моделі, що сприяє взаємодії систем прогнозування потреб у кадрах, професійного самовизначення, професійної освіти, оцінки професійної кваліфікації, підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Відповідно до законодавства проведено аналіз нормативно-правового оформлення впровадження дуальної системи навчання у практику діяльності закладів вищої освіти України. Обґрунтовується значення Закону України «Про освіту» як базового документа для розвитку та впровадження дуальної системи у діяльність закладів вищої освіти. Висвітлюється роль Закону України «Про інноваційну діяльність» як документа, що сприяє реалізації якісних інноваційних освітніх проектів завдяки тісній взаємодії вузів та бізнесових структур. Розглядається Середньостроковий план пріоритетних дій уряду на період до 2020 року, в якому простежується ідея модернізації професійної освіти та створення сприятливих умов підготовки якісних конкурентоспроможних робітничих кадрів. Звертається увага на Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року як підставу для впровадження елементів дуального навчання у закладах вищої освіти. Розкривається значення Наказу Міністерства освіти і науки України «Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання» на базі закладів професійно-технічної освіти» у запровадженні дуальної системи навчання до практики українських вузів. Надаються рекомендації стосовно розробки необхідних положень з питань впровадження дуальної освіти в Україні на регіональному та локальному рівнях. Наголошується на потребі подальшого вдосконалення законодавства для оптимізації процесу реалізації дуальної системи в Україні.

Ключові слова: законодавство України, заклад вищої освіти, дуальна система, дуальна форма здобуття освіти, державний рівень управління, регіональний рівень управління, локальний рівень управління.

The article is devoted to the analysis of normative legal acts from the point of view of their compliance with the implementation of the dual system of education in the practice of higher education institutions of Ukraine. The article defines a range of problems related not only to the high degree of inertia of professional educational organizations in the field of introduction of new production and educational technologies, but also to the active changes in the socio-economic policy of the country. The necessity of improving the quality of education, development of academic mobility, increasing the competitiveness of graduates of Ukrainian universities, equal partnership of the latter with employers and educational recipients are proved. Emphasis is placed on dual education as an infrastructure regional model that promotes the interaction of such systems: forecasting of needs for personnel, professional self-determination, vocational education, assessment of professional qualification, training and professional development of pedagogical staff. On the basis of the legislation, an analysis of the legal regulation of the implementation of the dual training system in the practice of the Defense Law of Ukraine was conducted. The importance of the Law on Education is substantiated as a basic document for the development and implementation of the dual system in the activity of the Law on Education. The role of the Law of Ukraine "On innovation activity" as a document facilitating the implementation of quality innovative educational projects due to the close interaction of universities and business structures is highlighted. The mid-term plan of priority actions of the government for the period up to 2020 is considered, which traces the idea of modernization of vocational education and creation of favorable conditions for training of qualitative competitive workers. Attention is drawn to the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period up to 2021 as a basis for the introduction of elements of dual education in the HEI. The essence of the Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On conducting experimental-experimental work on the topic "Professional training of skilled workers using elements of dual training system" on the basis of vocational education institutions" in the introduction of dual training system in the practice of Ukrainian universities. Recommendations are given on the development of the necessary Regulations on the implementation of dual education in Ukraine at the regional and local levels. The need for further improvement of the legislation was emphasized in order to optimize the process of implementation of the dual system in Ukraine.

Key words: legislation of Ukraine, institution of higher education, dual system, dual form of education, state level of administration, regional level of government, local level of government.

УДК 378.14
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-1-30>

Кримчак Л.Ю.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відповідно до Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти сьогодні сис-

тема підготовки кадрів у багатьох регіонах України характеризується слабким реагуванням на перетворення в економіці, високим ступенем інерт-

ності професійних освітніх організацій у сфері впровадження нових виробничих та освітніх технологій, нездатністю випускників закладів вищої освіти (далі – ЗВО) адаптуватися до умов реального підприємства [6]. Не покращує ситуацію і те, що більшість організацій взагалі відмовляється працювати зі студентами, пояснюючи свої дії збереженням комерційної таємниці або складними конкурентними обставинами. Ускладнюють проблему приватизація та корпоративізація підприємств, що позбавили державу можливості адміністративно впливати на практичну підготовку студентів у позаекономічному напрямку. Ринкові преференції не є сталими, внаслідок чого вони швидко скасовуються.

За умов інформаційного суспільства вирішення зазначеної вище проблеми не може відбуватися без покращення якості освіти, розвитку академічної мобільності, підвищення конкурентоспроможності випускників українських ЗВО, рівноправного партнерства останніх з роботодавцями та здобувачами освіти.

Вочевидь, дуальна освіта позбавлена зазначених недоліків як інфраструктурна регіональна модель, що забезпечує взаємодію таких систем: прогнозування потреб у кадрах, професійного самовизначення, професійної освіти, оцінки професійної кваліфікації, підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів (зокрема, наставниками на підприємстві). Така система регулює взаємовідносини сторін гнучкою консенсусною, колегіальною системою управління, де кожна система впливає на розвиток іншої та одна без іншої не може існувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Натепер склалися певні теоретичні передумови для наукового обґрунтування проблеми впровадження дуальної освіти в практику діяльності ЗВО України. Концептуальні положення її розвитку відображені в роботах А. Вербицького, Е. Зєр, Г. Романцева та інших учених. Можливості використання взаємодії з підприємствами у професійній освіті відображені в дослідженнях В. Борисенкова, С. Васильєва, Е. Полат, Г. Федотової, М. Шувалової та інших науковців. Основні аспекти змісту корпоративної професійної підготовки студентів вищої школи в умовах підприємства висвітлені в роботах Ю. Д'ячкова, П. Лізунова. Питанням розвитку дуальної системи інженерно-педагогічної освіти та її змісту під час професійної підготовки присвячені дослідження С. Романова та В. Хоменко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Успішне впровадження дуальної системи в практику ЗВО не може бути здійснене без належного реформування нормативно-правової бази, яка регулює українську вищу школу.

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів України з погляду їх відповідності впровадженню дуальної системи в практичну діяльність ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Важливо, що у правовій науці нормативно-правові акти визначаються терміном «законодавство». У законодавстві є низка підзаконних актів, нормативних договорів та угод (зокрема, міжнародних), правових актів органів місцевого самоврядування.

Нормативно-правове оформлення впровадження дуальної системи в практику ЗВО в Україні вимагає підготовки відповідної нормативно-правової бази на таких рівнях управління:

- на державному – вимоги загального характеру (госптарій, умови реалізації, відповідальні органи, механізми стимулювання тощо);
- на регіональному – загальні рамкові умови організації освітнього процесу з використанням елементів дуальної освіти в регіоні з урахуванням його специфіки;
- на локальному – внутрішні нормативні документи, які визначають деталі освітнього процесу для ЗВО та підприємств-роботодавців.

Нині у країні простежуються перші кроки щодо розробки документів, які закріплюють вимоги до дуальної моделі освіти на державному рівні.

Базовим з цього питання виступає Закон України «Про освіту» [1], який не суперечить основним положенням дуальної освіти. У першому розділі, що має назву «Загальні положення», в якому визначено норми та принципи, що діють у сфері освіти, ми читаємо: «<...> освітня галузь є пріоритетною в Україні» (п. 1 ст. 5). А вже у статті 9 зазначеного Закону серед основних форм здобуття освіти (інституційна, індивідуальна) визначається дуальна форма – спосіб здобуття освіти, в основі якого лежить договір, що передбачає поєднання навчання студентської молоді в закладах освіти з навчанням на робочих місцях.

Стаття 32 Закону наголошує, що в Україні стандарти освіти розробляються відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Те, що ці стандарти є сукупністю вимог, обов'язкових під час реалізації основних освітніх програм усіх рівнів освіти, дає можливість усім органам як на державному й регіональному рівнях, так і на локальному рівні розробляти, ідентифікувати, співвідносити, визнавати, планувати та розвивати необхідні кваліфікації. На наш погляд, зазначена норма Закону забезпечує достатньо високу автономність під час розробки дуальних освітніх програм, що безумовно сприятиме утворенню інноваційного простору в межах впровадження дуальної системи в практику діяльності ЗВО України.

За умов інноваційного простору особливу роль для впровадження дуальної системи відіграє Закон України «Про інноваційну діяльність» [5].

Визначення в ньому правових, економічних та організаційних засад державного регулювання інноваційної діяльності забезпечує реалізацію якісних інноваційних освітніх проектів завдяки тісній взаємодії ЗВО та бізнесових структур.

Ідею необхідності модернізації професійної освіти, основу якої складають сприятливі умови підготовки якісних конкурентоспроможних робітничих кадрів, ми бачимо у Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року [2, с. 387]. У вказаному документі нас зацікавила теза про створення відкритого реєстру ЗВО, адже публічний доступ до деперсоніфікованої інформації надасть можливість відстежувати рівень працевлаштування випускників конкретних спеціальностей усіх ЗВО. Така інформація може сприяти поліпшенню якості вищої освіти відповідно до рекомендацій роботодавців. Це дозволить врахувати кращі практики бізнесових структур та основні технології досягнення відповідності освітньої системи до вимог і потреб суспільства й особистості.

Головну роль у процесі впровадження дуальної системи навчання в діяльність ЗВО відіграє Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [7]. Документ спрямований на вдосконалення правових та організаційних засад розвитку вищої освіти, діяльності ЗВО різних типів та форм власності, організації різних форм навчання. Його зміст дозволяє корегувати підходи до проведення освітнього процесу, основою якого можуть бути особливості бізнес-процесу в організації роботодавця. Потрібно покращувати взаємодію між ЗВО та підприємствами, робити її гнучкою та професійно мобільною.

Отже, у розвитку вищої освіти, в основі якої може бути дуальна система навчання, важливу роль відіграв Наказ Міністерства освіти і науки України «Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання» на базі закладів професійно-технічної освіти (ПТО)» [3]. У дослідно-експериментальній роботі взяли участь такі установи: Навчально-методичний кабінет ПТО у місті Києві, Навчально-методичний центр (НМЦ) ПТО у Львівській області, Науково-методичний центр ПТО у Запорізькій області, Державний навчальний заклад «Запорізьке машинобудівне вище професійне училище» (м. Запоріжжя), вище професійне училище № 33 (м. Київ).

Результатом успішно проведеного експерименту став Наказ Кабінету Міністрів України «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» [4], у якому визначений розширений перелік (близько 100) професійно-технічних навчальних закладів та план (дорожня карта) підготовки кваліфікованих кадрів для впровадження

упродовж 2017–2020 років елементів дуальної форми навчання.

Аналіз зазначених вище нормативно-правових документів та досвіду пілотних регіонів дозволяє стверджувати, що загальні рамкові умови організації освітнього процесу з використанням елементів дуального навчання визначаються нормативними актами України. Якщо ідеться про дослідно-експериментальну роботу, такі акти можуть мати як власну термінологію в межах проекту, так і можуть мати різну назву.

Ми дозволимо собі припустити, що серед цих документів можуть бути такі:

- Положення про дуальне навчання (Положення про організацію навчання на робочому місці);
- Положення про наставництво;
- Положення про базове підприємство;
- Типовий договір про мережеву форму реалізації освітнього процесу;
- Типовий договір студента.

Відповідно до законодавства України зазначені договори можуть складатися організаціями, які проводять сумісну діяльність. Водночас можна рекомендувати затверджувати на регіональному рівні документи, які не суперечать державному законодавству. До них можна віднести такі документи:

- Положення про службу сприяння працевлаштуванню випускників, які навчалися за дуальною системою підготовки кадрів;
- Положення про моніторинг працевлаштування випускників освітніх програм з використанням елементів дуального навчання.

Ґрунтуючись на викладеному, можна рекомендувати учасникам освітнього процесу всі деталі оформлювати локальними нормативними актами. Їх тематика та зміст має залежати від конкретної основної професійної освітньої програми. Серед цих документів можуть бути такі:

Положення про виробничу практику, в якому порівняно з державним документом може бути описана та розмежована зона відповідальності ЗВО та базового підприємства, описані умови організації робочих місць для навчання на базовому підприємстві. Також тут може міститися статут студентів, які перебувають на практиці, та правила виплати їм стипендії або заробітної платні;

Положення про екзамен на підприємстві, в якому має бути визначена мета таких екзаменів – оцінка якості підготовки студентів у ЗВО, а також відповідність отриманих компетенцій з професійними стандартами або кваліфікаційними вимогами роботодавця, що передбачені освітніми програмами з використанням дуальної форми навчання. Екзамен на підприємстві може проводитися як за результатами виробничої практики, так і за результатами всієї основної професійної освітньої програми. Для проведення такого екза-

мену можна створити кваліфікаційну комісію, а до її складу залучити роботодавців, які не мають стосунку до навчання студентів;

Положення про моральне та матеріальне заохочення випускників ЗВО, викладачів, майстрів виробничого навчання. Таке положення має показувати мету та засоби морального й матеріального заохочення – посилення зацікавленості працівників ЗВО у розвитку творчої активності та ініціативи під час реалізації завдань, що постають перед колективом, розвиток матеріально-технічної бази, підвищення якості освітнього процесу, а також закріплення у ЗВО висококваліфікованих кадрів. Позитивним є те, що за необхідності заклади вищої освіти та організації роботодавців можуть розробляти і інші локальні акти, які будуть забезпечувати успіх їх взаємодії та якість освітнього процесу.

Висновки. Отже, на основі проведеного аналізу деяких державних нормативно-правових актів про освіту в Україні як підстав для впровадження елементів дуальної системи навчання можна зробити такі висновки: по-перше, останнім часом внесено значні зміни в базові закони про освіту, які сприяють реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, тому сьогодні законодавство України не має суперечностей щодо основних принципів, на яких базується впровадження дуальної системи в практику ЗВО, яка може органічно вписатися в нормативно-правову систему українського освітнього права, ставши її складовою частиною; по-друге, Міністерством освіти і науки України розроблені та прийняті необхідні нормативно-правові акти, які гарантують реалізацію базових законів про вищу освіту та певною мірою забезпечують впровадження дуальної системи навчання; по-третє, зберігається потреба подальшого вдосконалення законодавства для оптимізації процесу реалізації дуальної освіти в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про освіту : Закон України від 09 серпня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 02.07.2019).
2. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік : Розпорядження Кабінету міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik> (дата звернення: 14.07.2019).
3. Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання» на базі закладів професійно-технічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 р. № 298. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf> (дата звернення: 20.07.2019).
4. Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників : Наказ МОН України від 23 червня 2017 р. № v0916729-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/> (дата звернення: 04.08.2019).
5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 05 грудня 2012 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 08.08.2019).
6. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#n9> (дата звернення: 02.07.2019).
7. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 12.08.2019).